

LBRIS

We know
books

Editor: Călin Vlasie
Redactare: Mihaela Pogonici
Tehnoredactare: Stelian Bigan
Corectură: Anamaria Cozma
Pregătire de tipar: Marius Badea
Design copertă: Ionuț Broștianu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FILIMON, NICOLAE

Ciocoii vechi și noi : sau ce naște din pisică șoareci mănâncă / Nicolae

Filimon ; cuvânt-înainte și note de Nicolae Manolescu. - București :

Cartea Românească, 2017

ISBN 978-973-23-3174-3

Glosar

I. Manolescu, Nicolae (pref. ; note)

821.135.1

Ilustrația copertei: Anonim. *Hatmanul Manolache Manu*, 1841

Copyright © Editura Paralela 45, 2017

Editura Cartea Românească este un imprint al Editurii Paralela 45

Calea Victoriei 133, sectorul 1, București

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar
conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

www.cartearomaneasca.ro | www.edituraparelela45.ro

CPE

Clasele 9-12

CARTEA PENTRU ELEVI

Nicolae Filimon

CIOCOII VECHI ȘI NOI sau CE NAȘTE DIN PISICĂ ȘOARECI MĂNÂNCĂ

Cuvânt-înainte și note de
Nicolae Manolescu

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Cuprins

<i>Cuvânt-înainte</i> de Nicolae Manolescu	5
Nicolae Filimon – extras din <i>Istoria literaturii române</i> .	
5 secole de literatură, de Nicolae Manolescu	7
<i>Dedicație</i>	15
<i>Prolog</i>	17
Capitolul I / Dinu Păturică.....	25
Capitolul II / Postelnicul Andronache Tuzluc	30
Capitolul III / Românul și fanariotul	40
Capitolul IV / Chera Duduca.....	43
Capitolul V / Educațiunea ciocoiului	51
Capitolul VI / Ipocriții în luptă	60
Capitolul VII / Până nu faci foc, fum nu iese.....	68
Capitolul VIII / Mijlocul de-a face foc fără să iasă fum.....	75
Capitolul IX / Confidențele	78
Capitolul X / Chir Costea Chiorul	82
Capitolul XI / Adevărul e proastă marfă	87
Capitolul XII / Una la mână!	93
Capitolul XIII / Ce dai / să te fac ispravnic?	106
Capitolul XIV / Țin'țe bine, Arhon Postelnice!.....	112
Capitolul XV / Scene de viață socială	118
Capitolul XVI / Fă-te om de lumea nouă, să furi cloșca după ouă!	130
Capitolul XVII / Muzica și coregrafia în timpul lui Caragea ...	141
Capitolul XVIII / Ce n-aduce anul, aduce ceasul	146
Capitolul XIX / Avertismentele	156

Capitolul XX / Teatrul în Țara Românească.....	161
Capitolul XXI / Femeia a scos pe om din rai.....	168
Capitolul XXII / „Italiana în Algir”	178
Capitolul XXIII / Slugile boierești	185
Capitolul XXIV / Cochii vechi	192
Capitolul XXV / Marea hătmănie	197
Capitolul XXVI / O scenă dramatică.....	203
Capitolul XXVII / Blăstemul părintesc	212
Capitolul XXVIII / Un suflet nobil	224
Capitolul XXIX / Lagărul de la Cotroceni și trădarea.....	231
Capitolul XXX / Alesandru Ipsilant și Eteria grecească.....	242
Capitolul XXXI / Cu rogojina aprinsă-n cap și cu jalba-n proțap.....	248
Capitolul XXXII / Ocna părăsită	256
Capitolul XXXIII / Din opincar, mare spătar	267
Capitolul XXXIV / Din opincar, mare spătar	271

**NICOLAE
FILIMON**

(6 septembrie 1819 – 19 martie 1865)

Cel mai faimos dintre primele romane din literatura română este *Ciocoii vechi și noi* (1863) al lui Nicolae Filimon, autor mai înainte al unor *Escursiuni în Germania meridională* doar aparent asemănătoare cu ale călătorilor noștri romantici, în fond un soi de *Baedeker* diletant și autodidact, sec sub raportul artei, și în care au fost incluse nuvelele vag stendhaliene despre Staaps și Cipriani, doi carbonari candizi și exaltați. Gloria postumă a *Ciocoilor* (a apărut în cinci ediții înainte de 1900 și în alte douăzeci și cinci înainte de ediția critică de *Opere* a lui Mircea Angheliescu din 1998, fiind probabil romanul nostru cel mai des reeditat) nu se explică atât prin meritele literare, cât prin șansa lui Filimon de a fi zugrăvit tipul social și moral cel mai caracteristic atunci și mai târziu. Într-un articol care lega *Cinquantenarul romanului românesc* de apariția romanului lui Filimon, E. Lovinescu observa cu drept cuvânt că, dacă romanul național a ieșit „din brazda *Ciocoilor*”, împrejurarea se datorează mai ales faptului că scriitorul a pictat în Păturică un ins activ, energic și pozitiv, un „tip nou” adică, mult mai prețios pentru cunoașterea socială

decât intelectualii învinși de care se vor arăta așa de preocupati romancierii din jurul anului 1900. În epocă, boemul lui Pantazi Ghica și Don Juanul lui Radu Ionescu (ca, de altfel, gentilomul de mahala din *Nenorocirile unui slujnicar*) sunt rudele mai mărunte ale ciocoiului și lipsiți de posteritatea acestuia. Dar fiecare din cei trei scriitori și-a privit la fel eroul, ca pe un exponent al unei categorii, și l-a prezentat cititorului mai întâi într-o introducere teoretică. E la toți un mic pozitivism portretistic, care ar merita să fie raportat la fiziologiile generației anterioare. Noul portret îmbină detalierea vestimentară scumpă memorialiștilor de odinioară și indicația fizionomică la modă în tot romanul de după Balzac. Prin cea dintâi latură, romanul lui Filimon a atras atenția lui Ghica. Redactându-și după douăzeci de ani *Scrisorile*, acesta a exploatat copios sursa oferită, fără s-o declare totdeauna. Nici Sion nu va fi străin de *Ciocoii*, ca de altfel de romanul popular în genere, el reținând cu deosebire amestecul de documentar și de romanesc. Nicăieri ca la Filimon nu se văd mai net în țesătura prozei cele două tradiții stilistice de la mijlocul veacului romantic, aceea a memorialistului pașoptist (epocă,

locuri, obiceiuri, îmbrăcăminte etc.) și aceea a romanului balzacian și popular (fizio fizionomie, senzațional, teză). Ele se împletesc până și în compoziția romanului, care alternează capitolele documentare cu cele de ficțiune. Dar poate că proba cea mai elocventă este chiar prezentarea lui Dinu Păturică, în prima pagină a *Ciocoilor*, în care cele două paradigme stilistice fraternizează într-un mod frapant. În structura de *incipit* balzaciană, elementele documentare (referitoare aici îndeosebi la felul de a fi îmbrăcat al junelui postulant sărac și provincial) se grefează pe un succint studiu fizionomic, care conține sugestii prețioase legate de perspectivele de evoluție socială ale unui mare ambițios (le-am cules pe acestea din urmă cu litere cursive):

„Într-o dimineață din luna lui octombrie, anul 1814, un june de 22 de ani, scurt la statură, cu fața oacheșă, *ochi negri plini de viclenie, un nas drept și cu vârful cam ridicat în sus, ce indică ambițiunea și mândria grosolană, îmbrăcat cu un anteriu de șamalagea rupt în spate, cu caravani de pânză de casă văpsiți cafeniu, încins cu o bucată de pânză cu marginile cusute în gherghef, cu picioarele goale băgate în niște iminei de saftian, care fuseseră odată roșii, dar își pierduseră culoarea din cauza vechimei, la încingătoare cu niște călimări colosale de alamă, în cap cu un cauc de șal, a cărui culoare nu se putea*

distinge din cauza peticelor de diferite materii cu care era câr-
pit, și purtând ca veșmânt de căpetenie o fermentă de pambriu
ca paiul grâului, căptușit cu bogasiu roșu, un astfel de june sta
în scara caselor marelui postelnic Andronache Tuzluc, rezimat
de stâlpii intrării și absorbit în niște meditațiuni care, reflec-
tându-se în trăsurile feței sale, lăsau să se vadă până la evidență
că gândirea ce-l preocupa nu era decât planuri ambițioase, ce
închipuirea lui cea vie îi punea înaintea, și obstacolile ce întâm-
pina în realizarea lor.”

Tudor Vianu a atras atenția asupra faptului că Filimon re-
curge, ca și Ghica, la o „nomenclatură” menită a produce „cu-
loare istorică”, realismul său fiind așadar limitat la o scriitură
retorică și polemică. Însă mi se pare că, punând astfel pro-
blema, răsturnăm raportul real dintre vechi și nou. Vechi la
Filimon este stilul documentar și erudit, pe care-l știm din
proza pașoptistă, în vreme ce noutatea (chiar dacă Negruzzi
și Ghica îi sunt superiori artistic) provine din stilul romanului
popular și constă în dublarea observației social-morale de
către aprecieri subiective ale faptelor. Romanul popular este
cu desăvârșire lipsit de obiectivitate. El nu ne dă fapte, ci
interpretări ale lor. Este tendențios și „expresiv”, nicidecum

realist. Narațiunea se desfășoară în permanență pe două pla-
nuri: unul al evenimentelor, al emoțiilor și al însușirilor fizice
ale personajelor, altul al moravurilor și scopurilor aflate în
spatele acestora.

NICOLAE MANOLESCU - *Istoria literaturii române.*
5 secole de literatură,
Editura Paralela 45, 2008

*Clocotii vechi și noi publicată
în vechia și celebra bibliotecă
Biblioteca pentru toți
înființată în 1868*

LIBRIS

We know
books

CIOCOII VECHI ȘI NOI

*Chevalier Auguste
de Henikstein,
Negustori și boieri
de rang inferior.
Logofăt, 1825*

Dedicație

Domnilor ciocoi!

Este mult timp de când împlu cu această nuvelă ziua și noaptea, întocmai ca Diogen, căutând o clasă de oameni ca să le-o dedic. Am voit să fac această onoare boierilor; dar, după o gândire serioasă, mi-am schimbat hotărârea, căci, deși într-această clasă s-au strecurat mulți venetici corupți și cu toate lovirile și tentațiunile străinilor la care servă de țintă de un secol și jumătate, tot se găsesc pînă dînșii bărbați cu simțiminte nobile și cu inimă de adevărați români, cari au făcut, fac și sunt convinși că vor face mult bine patriei lor.

De la boieri am alergat la neguțători. Am revizuit toate stabilimentele de comerț, de la magazinele cele mari și luxoase pînă la maghernițele cele umilite ale precupeților. Am văzut zarafi fără capital, fanfaroni și malonești, cari sărăcesc lumea prin dobânzile cele nemăsurate, lipscani și bogasieri care își îmbodobesc magazinele cu marfă putredă și cu oglinzi mincinoase și, dându-și ton de mari capitaliști, ruinează societatea prin falimente frauduloase, ce se efectuează foarte lesne în țara noastră; băcani cari vînd rapiță în loc de untdelemn, orez îndoit cu pietricele ca să tragă mai greu la cântar și cafea amestecată cu orz și fasole. Am văzut cârciumari amestecând vinul cu apă și vînzînd cu ocale cu două funduri, măcelari și precupeți vînzînd cu cântare strâmbe și m-am mîhnit, căci răul este foarte mare; dar n-am găsit în acești amăgitori decît niște hoți sau ciocoiși ordinari, ieșiți din școala voastră fără diplomă de specialitate!... Am alergat prin sate și cătune, am vorbit cu țărani bătrîni și tineri; ce e drept,

sunt plini și ei, sărmanii, de mârșavii până între urechi, dar n-am găsit nici între dânșii pe oamenii ce căutam. Am intrat în locașul lui Dumnezeu, am observat cu conștiință clerul înalt și pe cel proletar. Dar vai! ce dezamăgire!... Acolo unde credeam că voi găsi toiagul și traista, sacrul simbol al umilinței și pietăței creștine, am găsit ignoranța întronată, invidia, mândria, lăcomia și alte păcate mortale pe care ne oprim a le descrie căci legea de presă, fără îndoială, ne-ar condamna la zece ani de ocnă.

Obosit de atâtea cercetări zadarnice, hotărâsem să-mi ard manuscriptul; dar tocmai când mă pregăteam să dau flăcărilor rodul ostenelilor mele de șase luni, m-am gândit și la voi, preaiubiții mei ciocoi ai condeiului, de toate clasele și partidele, și am zis ca strămoșul nostru Pilat: „Ecce homo”, sau „Iată oamenii mei!”

Vouă dar, străluciți luceferi ai viciilor, cari ați mâncat starea stăpânilor voștri și v-ați rădicat pe ruinele acelor ce nu v-au lăsat să muriți în mizerie; vouă, cari sunteți putrejunea și mucegaiul ce sapă din temelii și răstoarnă împărățiile și domniile; vouă, cari ați furat cu zvanțul din funcțiunile cele mici și cu miile de galbeni din cele mari, iar acum, când v-ați cumpărat moșii și palate, stropiți cu noroi pe făcătorii voștri de bine; vouă și numai vouă dedic această slabă și neînsemnată scriere. Citiți-o cu băgare de seamă, domnii mei, și oricâte hoții îmi vor fi scăpat din vedere, însemnați-le pe un catastih și mi le trimiteți ca să le adaog la a doua edițiune.

Prolog

Nimic nu este mai periculos, pentru un stat ce voințește a se reorganiza, decât a da frânele guvernului în mâinile parveniților, meniți din concepțiune a fi slugi și educați într-un mod cum să poată scoate lapte din piatră cu orice preț!...

Platon a zis, cu două mii ani înainte de a lua noi pana în mână ca să descriem pe ciocoi, că un om, ca să poată deveni cetățean onest, mai întâi de toate cată să fie născut bine, crescut în frica lui Dumnezeu și din copilărie până la maturitate să trăiască înconjurat de oameni virtuoși și drepți.

Ciocoiul este, totdeauna și în orice țară, un om venal, ipocrit, laș, orgolios, lacom, brutal până la barbarie și dotat de o ambițiune nemărginită, care eclată ca o bombă pe dată ce și-a ajuns ținta aspirațiunilor sale.

Pepiniera în care cresc acești inemici ai onoarei și ai tuturor virtuților cetățenești este mai totdeauna casa bogatului, și mai cu seamă a bogatului parvenit. Aci vine ciocoiul umilit și cere a servi pe boierul pentru o bucată de pâne, o cameră de dormit și un veștmânt ca să se apere de asprimea frigului.

În anii dintâi, aceste vulpi cu două picioare, care întrec în ipocrizie și vicleșug pe cele cu patru picioare din fabulile lui Esop și La Fontaine, petrec împreună cu servitorii cei îmbătrâniți în păcate de tot felul, îi studiază cu cea mai mare atențiune, încât, la etatea de douăzeci ani, ei știu foarte bine cum se fură cloșca dupe ouă fără să cârâie; cu alte cuvinte, știu cât să fure de la aprovizionarea din toate zilele, cât de la aprovizionările cele mari, cât de la arendarea moșiilor și alte mai multe tranzacțiuni ale casei boierești în care se află servind.

LIBRIS | We know books

Știm cu toții că între slugile de la casele bogaților, ca în toate meseriile sociale, există o ierarhie oarecare. Ciocoiul dar își începe uneori cariera de la postul de rânđaș, iar altele de la lacheu, ce se pune în coada trăsuri boierului; devine cu încetul sofragiu, apoi vătaf de curte, iar mai pe urmă se face și el boier; și cu toate că unii-alții îi zic în deriziune „boier făcut”, copiii lui însă devin boieri și fii de boieri.

În timpul pe când ciocoiul îmblă după trăsura boierului, el află toate slăbiciunile stăpânului său și-i ajută cât poate ca să și le împlinească în paguba lui și în folosul său. Se întâmplă însă de multe ori ca stăpânul ciocoiului să aibă și virtuți, dar aceste lucruri pătrate nu pot să intre în capul și-n inima cea triumfiulară și îngustă a ciocoiului, plecat pe drumul de a deveni om mare cu orice preț.

Ca sofragiu, se obicinuieste atât de mult cu mâncările delicate, încât nu mai poate să trăiască fără friptură de fazan, brânză de Parma, salami de Verona, icre moi, conserve de Franca și vinuri din cele mai celebre dealuri ale Europei. Astfel dar, când ciocoiul ajunge la gradul de vătaf, este corupt moralicește și fizicește până la măduva oaselor.

Înălțat la acest din urmă și mai suprem grad al slugăriei, ciocoiul devine prevăzător ca un prezident de cabinet... din Europa. Ideea ce-l preocupă ziua și noaptea este de a afla metoda prin care să-și facă stare. Diferite planuri i se prezintă în imaginațiune, unul mai întunecos decât cellalt; le studiază pe toate și, găsindu-le realizabile, le pune în lucrare fără mustrare de conștiință.

S-a zis de mai mulți filozofi și cărturari că conștiința este cel mai aspru jude al criminalului. O fi, nu tăgăduiesc; dar vătaful de curte cunoaște secretul de a face din acest aspru judecător un consilier întocmai după cum îi trebuiește lui.

El zice în sine: „Tot omul este creat de Dumnezeu cu dreptul de a se hrăni pe pământ; de ce dar unii oameni au mai mult decât le trebuie, când alții nu au nici chiar mijloacele necesarii spre a se susține? De ce unii stăpânesc pământuri întinse, iar alții nu au nici chiar pământul necesar spre a se înmormânta? Aceasta este o stare de lucruri anormală – zice

înțeleptul vătaf de curte – și cată să o combat din toate puterile”, adăogă el.

Astfel dar, omul nostru, mergând din raționământ în raționământ și din deducție în deducție, devine comunist fără știrea lui și începe a pune în lucrare această doctrină, atât de frumoasă și egalitară în aparință cât este de hidoasă în fond.

Nu trece mult și ingeniosul vătaf de curte se pune cu ardore a nivela starea societății dupe un metod mult mai practic decât al adevăraților comuniști. Încercarea reușește de minune; starea comunistului nostru se îmbunătățește cu aceeași repeziciune cu care se ruinează a stăpânului său. Își cum-pără moșioare, vitișoare și alte diminutive de acestea care fac viața lesne și plină de plăceri.

După ce a ruinat de ajuns pe nenorocitul boier, care nu l-a lăsat să piară de foame pe drumuri, și după ce și-a luat rangul de pitar, la care nu este vătaf de curte care să nu aspire, omul nostru caută un pretext și părăsește casa stăpânului său tocmai atunci când acesta simte cea mai mare nevoie de dânsul.

Este cunoscut că omul îmbogățit prin furțișag nu se satură niciodată de avere, oricât de bogat ar deveni, ci, din contră, caută nouă mijloace de a-și mări bogățiile. Căsătoria dar devine pentru dânsul o nouă mină de exploatat. Se propune ca ginere pe la toate fetele bogate, trămite samsari de căsătorie în toată țara și nu se însoară decât numai atunci când găsește o zestre dupe placul lui, fără să se turbure cât de puțin dacă femeia cu care-și leagă soarta este jună, frumoasă și crescută bine sau slută și depravată.

Omul ce se însoară numai pentru ca să-și mărească starea niciodată nu ia soție bună. Ciocoiul o știe și aceasta, dar îi pasă foarte puțin, căci el nu are altă țintă decât realizarea planurilor sale celor ambițioase. N-apucă să treacă luna de miere și casa ciocoiului devine o cafenea în care se adună toată lepra societății. Soția lui devine o Messalină; copiii se nasc Dumnezeu

---

¹ Valeria Messalina (15 – 48), împărăteasă romană, soția împăratului Claudiu, vestită pentru viața ei desfrănată; aici cu înțelesul de desfrănată (n.r.).

mai știe cum, cresc împreună cu slugile și, tocmai când ajung la gradul cel mai înalt al corupțiunii, îi trimite în Franca ca să învețe carte.

Nenorociții copii, lipsiți de educațiunea morală și neîntăriți prin virtuți și exemple de onoare învățate din casa părinților, cum ajung la porțile Parisului, cad în mâinile femeilor și junilor celor stricați, cari îi depravează și mai rău, iar când se întorc în patrie, în loc să aducă cu dânșii luminele Europei civilizate, nu aduc decât viciul și depravarea; sau, dacă vreunul dintr-înșii reușește a învăța câte ceva, această cultură intelectuală, nefiind susținută de o educațiune morală, produce mai mult rău decât bine nenorocitei țări ce hrănește în sânu-i asemenea vipere.

Ciociul sau puiul de ciocoi, ajuns om de stat, se deosibește de omul onest prin mai multe fapte, iar mai cu seamă prin purtarea sa. El nu se pronunță definitiv pentru nici o doctrină politică, nu se face adept credincios al nici unui partid, nu doară că are spiritul drept și nepărtinitor, ci ca să poată exploata deodată toate doctrinele și partitele în folosul său.

Amorul de patrie, libertatea, egalitatea și devotamentul sunt vorbele sacramentale ale ciociului, pe care le rostește prin adunări publice și private; dar aceste virtuți cetățenești, de care face atâta pompă, nu sunt decât treptele scării pe care voiește a se sui la putere și uneori, când ele nu-i servă de ajuns, el aleargă la străini și priimește de la dânșii posturi în țara sa.

Ajuns la gradul de mărire pentru care a comis toate mișeliile, a suferit toate umilințele și a declamat, fără a le simți, toate virtuțile din lume, ciociul își ridică masca ipocriziei de la ochi și se arată lumii în mizerabila și uricioasa nuditate a sufletului său celui mic.

Inima lui, aspirită de suferințele, umilirile și înjosirile prin care a trecut, devine incapabilă de orice simțimânt frumos și uman. Libertatea presei îl supără, căci descoperă inichitățile vieții sale și nu-l lasă să despoaie de averi pe stat și pe particulari; funcțiunile statului le împarte la ciocoi cu cea mai mare prodigalitate și, ca să se poată folosi mai bine de orânduiri

în servicie, își recrutează un ciocoi tot de calibrul său și speculează printr-însul pânea nenorociților funcționari.

Iată tipul ciociului din toate țările și mai cu seamă din țara noastră, unde lumina adevăratei civilizațiuni n-a răsipit încă norii cei groși ai ignoranței și ai depravațiunii. Iată tipul ce ne propunem a urmări în deosebitele faze prin care el a trecut în secolul nostru, de la ciociul cu anterior și cu călămări la brâu al timpilor fanariotici, până la ciociul cu frac și cu mănuși albe din zilele noastre.